

ONDER ZIJN OGEN

Een verhaal over sterven, gebed en overgave

GERARD FELLER

ONDER ZIJN OGEN

Een verhaal over sterven, gebed en overgave

Copyright © 2026 Gerard Feller

Alle rechten voorbehouden.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de rechthebbende.

De personages en gebeurtenissen in dit verhaal zijn fictief. Overeenkomsten met bestaande personen of situaties berusten op toeval.

Medische, palliatieve en pastorale passages zijn literair van aard en vormen geen persoonlijk medisch advies.

Omslagbeeld en boekverzorging: digitale uitgave met ondersteuning van OpenAI ImageGen

Eerste uitgave, 2026

Vooraf

Dit verhaal is literair van aard. Het is thematisch geïnspireerd door de aangeleverde teksten over lijden, chronische pijn, geweten, zorg-ethiek, aanraking, euthanasie, menselijke zwakheid en het boek Job. De personages en gebeurtenissen zijn fictief. Medische beslissingen rond palliatieve zorg en het levenseinde vragen altijd om overleg met bevoegde zorgverleners.

Inhoud

Proloog — De uitslag

1 — Het huis blijft hetzelfde

2 — De taal van de overwinning

3 — De tweede uitslag

4 — Wat het lichaam weet

5 — Het geweten spreekt te hard

6 — De vrienden van Job

7 — Ruben komt thuis

8 — De keuze om niet alles te doen

9 — Kleine dagen

10 — Wanneer bidden pijn doet

11 — De nacht van verlatenheid

12 — De wens dat het ophoudt

13 — De stem uit de storm

14 — Alles wat nog gezegd moet worden

15 — De vernedering van zwakte

16 — De laatste grens van de zorg

17 — Waken

18 — Voor Gods aangezicht

Epiloog — Wat achterblijft

Nawoord — Over de fasen van sterven

*‘Wij behoeven het laatste woord niet te hebben. Wij mogen
ons laten dragen door Hem die het eerste woord sprak.’*

Proloog — De uitslag

Toen dokter Van Meurs het woord *uitgezaaid* uitsprak, keek Thomas de Vries naar haar handen. Niet naar haar ogen, niet naar het scherm waarop een doorsnede van zijn lichaam stond, maar naar haar handen. Ze lagen open op het bureau, alsof ze niets wilden verbergen. Aan haar rechterwijsvinger zat een smalle zilveren ring. Naast haar duim lag een balpen die ze niet meer aanraakte.

‘We kunnen de ziekte niet meer genezen,’ zei ze. ‘We kunnen nog wel behandelen. Remmen, klachten verminderen, tijd winnen. Maar ik wil eerlijk tegen u zijn.’

Tijd winnen. Thomas hoorde het alsof iemand buiten de spreekkamer een radio had aangezet. Hij knikte. Anna, zijn vrouw, zat naast hem en vroeg iets over maanden, kansen en een tweede mening. Haar stem klonk helder, bijna zakelijk. Thomas bewonderde haar omdat ze woorden vond. Hijzelf had alleen de handen van de arts en het besef dat zijn lichaam, dat hij die ochtend nog gedachteloos had aangekleed, een geheime beslissing tegen hem had genomen.

In de parkeergarage bleef Anna staan tussen twee auto’s. Ze drukte haar tas tegen haar borst. ‘Zeg iets.’

‘Wat?’

‘Wat je denkt.’

Hij wilde zeggen dat God trouw was. Dat hadden ze honderden keren gezongen. Hij wilde zeggen dat er altijd hoop was. Hij was ouderling geweest, had aan ziekenhuisbedden gebeden en mensen

herinnerd aan woorden die boven de feiten uitreikten. Maar nu voelden die zinnen als jassen die van een ander waren.

‘Ik denk dat de parkeermeter nog loopt,’ zei hij.

Anna sloot haar ogen. Eerst dacht hij dat ze boos was. Toen zag hij haar mond beven. Hij legde een hand op haar schouder, maar ze week niet naar hem toe. Ze stond rechtop en huilde zonder geluid.

Op de terugweg reden ze langs de kerk. De hoge ramen vingen de lage middagzon. Thomas dacht aan de preek van de vorige zondag: *Wij zijn meer dan overwinnaars*. Hij had instemmend geknikt. Nu vroeg hij zich af of een mens ook een overwinnaar kon zijn wanneer hij niets overwon, wanneer hij alleen maar kleiner werd.

Thuis zette Anna thee. Thomas liep naar de schuur en deed het licht niet aan. Tussen de werkbank en de fietsen rook het naar houtstof en koud ijzer. Hij legde zijn hand op zijn buik, op de plek waar hij de laatste maanden een zeurende druk had gevoeld. Hij had gedacht aan stress, aan ouder worden, aan te veel koffie. Nu was die plek een landkaart geworden van iets dat hem zou meenemen.

‘Here,’ fluisterde hij.

Daarna kwam niets.

Hij wachtte, alsof een gebed misschien vanzelf verder zou gaan wanneer hij lang genoeg stil bleef. Maar de stilte bleef stilte. Voor het eerst in zijn leven schaamde hij zich niet dat hij geen woorden had. Hij was alleen bang dat God die ook niet had.

1 — Het huis blijft hetzelfde

De eerste week veranderde alles en bleef alles precies gelijk. De vuilniswagen kwam op dinsdag. De buurjongen trapte zijn bal tegen de schutting. In de supermarkt lagen de appels in keurige rijen. Thomas kon nauwelijks begrijpen dat niemand het kon zien: boven zijn hoofd hing een mededeling die zijn hele toekomst had uitgewist.

Hij maakte lijstjes. Oncoloog bellen. Verzekering controleren. Testament zoeken. Computerwachtwoorden opschrijven. Hij zette vinkjes met de nauwkeurigheid waarmee hij vroeger bouwprojecten had geleid. Zolang er taken waren, hoefde er geen afgrond te zijn.

Anna deed mee. Zij las patiëntenfolders en noteerde bijwerkingen. Hun dochter Sara kwam iedere avond na haar werk langs en bracht soep die niemand wilde eten. Ruben, hun zoon, belde uit Denemarken. Hij beloofde snel te komen, maar Thomas hoorde aan de korte stiltes dat zijn zoon nog niet wist of hij dit bericht werkelijk tot zich wilde toelaten.

In de gemeente verspreidde het nieuws zich sneller dan Thomas had verwacht. Binnen twee dagen stonden er bloemen op elke vensterbank. Kaarten vielen door de brievenbus met teksten over genezing, kracht en beloften. Hij was dankbaar en tegelijk werd hij er moe van. Iedere kaart leek hem iets op te dragen: vertrouwen, strijden, geloven, positief blijven.

Alleen de kaart van de oude mevrouw De Jong vroeg niets. Er stond: *Lieve Thomas en Anna, ik weet niet wat ik moet zeggen. Ik noem jullie*

namen iedere ochtend voor God. Als woorden ontbreken, blijf ik even stil.

Thomas zette die kaart op zijn nachtkastje.

De eerste chemokuur kreeg hij op een zaal waar infuuspompen zacht piepten. Verpleegkundige Miriam vroeg niet of hij sterk was. Ze vroeg waar hij bang voor was.

‘Voor pijn,’ zei hij eerst.

Ze wachtte.

‘En voor afhankelijkheid. Dat Anna alles moet doen. Dat mensen mij gaan aankijken alsof ik al weg ben.’

Miriam knikte. ‘Dat zijn drie verschillende angsten. We hoeven ze vandaag niet alle drie op te lossen.’

Ze legde uit wat ze tegen misselijkheid konden doen, wanneer hij moest bellen en waarom pijn niet iets was dat hij heldhaftig hoefde te verdragen. Thomas merkte dat zijn schouders zakten. Haar nuchterheid voelde heiliger dan de grote zinnen op sommige kaarten.

Die avond bad Anna hardop. Ze vroeg om genezing, om wijsheid voor de artsen en om rust. Thomas lag met zijn gezicht naar de muur. Toen ze ‘amen’ zei, vroeg ze: ‘Wil jij nog iets zeggen?’

‘Nee.’

Het klonk harder dan hij bedoelde.

Anna deed het licht uit. In het donker zocht haar hand de zijne. Hij liet haar zoeken tot haar vingers zijn pols vonden. Pas toen sloot hij zijn hand om die van haar.

Hij voelde geen geloof. Wel haar huid, warm en kwetsbaar. Misschien, dacht hij, begint troost niet met begrijpen, maar met niet loslaten.

2 — De taal van de overwinning

Op zondag kwam Bert langs. Hij droeg zijn beste colbert en had twee broeders meegenomen. Ze schoven de salontafel opzij alsof er ruimte moest worden gemaakt voor iets groots.

‘We gaan niet bidden alsof de afloop onzeker is,’ zei Bert. ‘Wij nemen gezag.’

Thomas kende hem al twintig jaar. Bert was gul, trouw en onvermoeibaar wanneer iemand moest verhuizen. Maar twijfel maakte hem zenuwachtig. Verdriet nog meer. Hij sprak luid zodra de werkelijkheid niet gehoorzaamde.

De drie mannen gingen om Thomas heen staan. Bert legde een hand op zijn hoofd. Een ander drukte zijn hand tegen Thomas’ buik, precies waar de tumor zat. Ze bevalen de kanker te verdwijnen. Ze spraken over ongeloof als blokkade en over beloften waarop God aangesproken mocht worden. Hun stemmen werden warmer en dringender. Thomas probeerde mee te geloven. Hij zocht in zichzelf naar zekerheid, maar vond misselijkheid, schaamte en de angst dat zijn lichaam straks het bewijs van zijn tekortschietende geloof zou worden.

Na het gebed keek Bert hem verwachtingsvol aan. ‘Wat voel je?’

‘Warmte,’ zei Thomas.

Dat was waar. De hand op zijn buik was warm.

‘Zie je wel!’ Bert glimlachte breed. ‘Houd vast wat je ontvangen hebt. Spreek geen negatieve woorden uit.’

Toen ze weg waren, ruimde Anna de koffiekopjes op. Ze zette ze te hard in de vaatwasser.

‘Wat is er?’ vroeg Thomas.

‘Ik wil best om een wonder bidden,’ zei ze. ‘Ik wil er elke dag om bidden. Maar ik wil niet dat jij straks ook nog schuldig bent als je niet geneest.’

Thomas keek naar de plek waar Bert had gestaan. ‘Misschien heeft hij gelijk. Misschien moet ik meer—’

‘Nee.’ Anna draaide zich om. ‘Jij bent geen examen voor ons geloof.’

De woorden troffen hem. Hij werd boos omdat ze hem beschermde tegen iets waarop hij zelf nog hoopte. ‘Je geeft het wel snel op.’

Anna’s gezicht verstarde. ‘Denk je dat ik opgeef? Ik word iedere ochtend wakker en moet opnieuw bedenken dat ik jou kan verliezen. Ik lees alles, ik bel iedereen, ik kook eten dat je misschien binnenhoudt. Maar ik ga God niet dwingen om mij een bepaald antwoord te geven.’

Ze liep naar boven. Thomas bleef achter, uitgeput door een strijd die nog geen tien minuten had geduurd.

Later die middag belde pastor David. Thomas vertelde voorzichtig over het gebed.

‘Mag ik iets zeggen wat misschien niet vroom klinkt?’ vroeg David. ‘Hoop is niet hetzelfde als ontkenning. En geloof is niet hetzelfde als de juiste uitkomst afdwingen.’

‘Maar moeten we dan klein bidden?’

‘Nee. Vraag groot. Vraag om genezing. Maar laat God God blijven. Christus bad om het voorbijgaan van de beker en gaf tegelijk zijn wil over. Dat is geen gebrek aan geloof.’

Thomas zweeg.

‘En als je vandaag alleen kunt zeggen: “Ik ben bang,”’ vervolgde David, ‘dan is dat ook een gebed.’

Die nacht werd Thomas wakker met kramp in zijn buik. Hij ging op de rand van het bed zitten. De maan trok een bleek vlak over de vloer.

‘Ik ben bang,’ zei hij.

Het was geen overwinning. Maar het was waar. Voor het eerst sinds de diagnose had hij het gevoel dat hij niet tegen God sprak vanuit een rol, maar vanuit zichzelf.

HOOP DIE DRAAGT

TRIOMFALISME

Dwingt een uitkomst af

Legt schuld bij de zieke

Ontkent angst en verdriet

MEDELEVENDE HOOP

Vraagt én luistert

Blijft wanneer genezing uitblijft

Draagt in gebed en praktische zorg

HOOP ONTKENT HET LIJDEN NIET • HOOP LAAT NIEMAND ALLEEN

3 — De tweede uitslag

Na drie kuren volgde de scan. Thomas en Anna zaten opnieuw tegenover dokter Van Meurs. De ring zat nog steeds aan haar vinger. De balpen lag ditmaal dwars op een stapel formulieren.

‘De behandeling remt onvoldoende,’ zei ze. ‘Er zijn nieuwe plekjes zichtbaar in de lever.’

Thomas hoorde zichzelf vragen naar andere schema’s, experimentele middelen, buitenlandse klinieken. De arts antwoordde geduldig. Er was een tweede lijn, maar de kans op winst was beperkt en de belasting groter. Ze hoefden niet onmiddellijk te beslissen.

In de auto zei Anna niets. Dat maakte hem woedend.

‘Je had ook iets kunnen vragen.’

‘Jij vroeg alles.’

‘Dus jij vindt dat we moeten stoppen.’

‘Dat heb ik niet gezegd.’

‘Je dacht het.’

Anna keek hem aan. ‘Ik dacht dat ik je niet kwijt wil. En ik dacht dat ik niet wil dat je laatste maanden alleen uit ziekenhuizen bestaan. Die twee gedachten passen niet bij elkaar. Ik weet niet welke ik moet kiezen.’

Thuis vond Thomas een bericht van Bert: *Weiger deze uitslag. Feiten zijn niet het laatste woord.* Hij gooide zijn telefoon op tafel. Het toestel gleed tegen een fruitschaal en viel op de grond.

‘Feiten,’ zei hij. ‘Iedereen praat over feiten alsof ik te kiezen heb welke waar zijn.’

Hij liep naar de schuur en sloeg met zijn vuist op de werkbank. De pijn schoot door zijn hand. Nog eens. Bij de derde slag barstte de huid van zijn knokkel.

Sara vond hem daar. Ze zei niet dat hij moest kalmeren. Ze pakte de verbanddoos en maakte zijn hand schoon.

‘Ik ben zo kwaad,’ zei hij.

‘Op wie?’

‘Op God. Op mijn lichaam. Op iedereen die gezond naar huis rijdt. Op mensen die zeggen dat dit een plan is.’

Sara wikkelde gaas om zijn hand. ‘Dan ben je kwaad.’

‘Je vindt dat niet erg?’

‘Ik vind de kanker erg.’

Daar brak hij. Niet plechtig, niet beheerst. Hij hilde met korte, schokkende halen. Hij zei dat hij haar bruiloft misschien niet zou meemaken, dat hij eventuele kleinkinderen nooit zou vasthouden, dat hij nog planken voor haar boekenkast had beloofd. Sara ging op de koude vloer zitten en trok zijn hoofd tegen haar schouder.

‘Papa,’ zei ze, ‘je hoeft mij nu niet te troosten.’

Hij dacht aan Job, die zijn geboortedag vervloekte terwijl zijn vrienden naar verklaringen zochten. Thomas had dat hoofdstuk vroeger ongemakkelijk gevonden. Nu begreep hij waarom de Bijbel

de woorden niet had weggepoetst. Er was blijkbaar een vorm van geloof die niet netjes sprak.

Die avond opende hij het boek Job. Hij las niet verder dan de eerste klacht. Daarna legde hij zijn hand op de bladzijde.

‘U weet dat ik dit haat,’ zei hij tegen God. ‘U weet dat ik niet wil sterven.’

De hemel brak niet open. Toch voelde de kamer minder gesloten. Alsof waarheid, hoe rauw ook, een deur op een kier had gezet.

4 — Wat het lichaam weet

De pijn veranderde van karakter. Eerst was ze een druk geweest, daarna een steek, nu werd ze een aanwezigheid die eerder wakker was dan hijzelf. Thomas begon de dag niet meer met koffie maar met een inventarisatie: buik, rug, misselijkheid, duizeligheid, adem.

Hij schaamde zich voor zijn nieuwe aandacht. Alles draaide om zijn lichaam. Wanneer had hij ontlasting gehad? Hoeveel had hij gedronken? Welke tablet mocht wanneer? Anna hield een schrift bij. Thomas noemde het spottend ‘de kronieken van mijn aftakeling’, tot hij zag dat zij bij die woorden haar lippen op elkaar drukte.

De huisarts verwees hem naar het palliatieve team. Miriam kwam thuis met een arts en nam ruim de tijd. Ze spraken over pijnstilling, bijwerkingen, angst, slapen en wat voor Thomas een draaglijke dag betekende.

‘Ik wil helder blijven,’ zei hij. ‘Ik wil niet versuft afscheid nemen.’

‘Dat begrijp ik,’ zei de arts. ‘Maar helderheid en comfort zijn geen vijanden die we maar één keer tegen elkaar afwegen. We blijven bijstellen. U hoeft pijn niet te zien als een geestelijke opdracht.’

Thomas dacht aan een man uit zijn jeugd die zonder verdoving een ingreep had willen ondergaan om zijn vertrouwen te bewijzen. In de gemeente was jaren met bewondering over hem gesproken. Alsof lijden dat voorkomen kon worden automatisch dichterbij God bracht.

Miriam hielp hem later met douchen. De eerste keer hield hij zijn onderbroek aan. Zij deed alsof dat de normaalste zaak van de wereld

was. Toen hij na enkele weken te zwak was om zelf te staan, voelde hij hoe de schaamte als hitte naar zijn gezicht steeg.

‘Ik deed dit vroeger zelf,’ zei hij.

‘Dat geloof ik meteen.’

‘Ik vind het verschrikkelijk.’

‘Dat geloof ik ook.’

Ze waste zijn rug met langzame bewegingen. Geen haast, geen overdreven zachtheid. Haar handen maakten van zijn lichaam geen probleem dat opgelost moest worden. Ze raakten hem aan alsof hij nog steeds Thomas was.

Daarna zat hij in een badjas bij het raam. Hij dacht aan Jezus die voeten waste. Vroeger had hij vooral over nederigheid aan de kant van de wasser gesproken. Nu begreep hij dat er ook nederigheid nodig was om gewassen te worden.

Toen Anna thuiskwam, vertelde hij het niet. Maar die nacht zei hij: ‘Ik ben bang dat jij alleen nog mijn verzorger wordt.’

Ze draaide zich naar hem toe. ‘Soms ben ik je verzorger. Soms je vrouw. Soms ben ik boos op je. Soms wil ik alleen naast je liggen. Het hoeft niet allemaal tegelijk.’

Hij streek met zijn duim over haar handrug. Haar huid was droger geworden. Ook zij veranderde onder zijn ziekte.

‘Het spijt me,’ zei hij.

‘Waarvoor?’

‘Dat ik wegga.’

‘Dat doe jij mij niet aan.’

Ze legde zijn hand tegen haar wang. Hij voelde een traan onder zijn palm. Het lichaam wist soms eerder dan de woorden wat medelijden betekende: niet van bovenaf neerzien, maar samen onder hetzelfde gewicht gaan staan.

5 — Het geweten spreekt te hard

Naarmate Thomas minder kon doen, begon zijn verleden meer ruimte in te nemen. Stille was niet leeg; stille had laden die vanzelf opengleden.

Hij dacht aan Ruben. Vijf jaar eerder hadden ze ruzie gekregen over diens vertrek naar Denemarken en over de vrouw met wie hij samenwoonde. Thomas had gesproken over keuzes, verantwoordelijkheid en Gods weg. Ruben had gezegd dat zijn vader altijd een oordeel klaar had voordat hij een vraag stelde. Sindsdien belden ze met verjaardagen en Kerst, beleefd en kort.

Nu werd ieder onuitgesproken woord een aanklacht. Thomas lag 's nachts wakker en hoorde zijn geweten niet als een zachte gids, maar als een rechter die geen pauze kende. Hij herinnerde zich patiënten bij wie hij als ouderling te snel een Bijbeltekst had genoemd. Een weduwe aan wie hij had gezegd dat God geen fouten maakte. Een depressieve jongeman voor wie hij had gebeden zonder daarna nog te vragen hoe het ging.

‘Misschien is dit straf,’ zei hij tegen David.

De pastor zat naast het bed en keek niet geschrokken. ‘Omdat je fouten hebt gemaakt?’

‘Omdat ik hard ben geweest. Trots.’

‘Je bent verantwoordelijk voor wat je hebt gedaan. Maar verantwoordelijkheid is iets anders dan iedere ziekte tot een vonnis verklaren.’

‘Hoe weet je dat?’

‘Ik weet niet waarom jij kanker hebt. Wie dat beweert, weet meer dan Job uiteindelijk te horen kreeg. Ik weet wel dat Christus geen halve vergeving aanbiedt.’

Thomas draaide zijn gezicht weg. ‘Dat klinkt gemakkelijk.’

‘Vergeving is niet gemakkelijk. Ze kostte Hem alles. Maar jij probeert nu zelf de prijs nog eens te betalen door jezelf te veroordelen.’

David zweeg een tijdje. Toen vroeg hij: ‘Is er iets wat je nog recht kunt zetten?’

Thomas belde Ruben die avond. Zijn zoon nam niet op. Hij sprak geen boodschap in. De volgende ochtend probeerde hij het opnieuw.

‘Pap?’

Alle voorbereide zinnen verdwenen.

‘Ik heb je vaak beoordeeld voordat ik je begreep,’ zei Thomas. ‘Ik noemde dat bezorgdheid, maar het was ook angst en trots. Het spijt me.’

Aan de andere kant bleef het stil.

‘Zeg je dit omdat je doodgaat?’ vroeg Ruben uiteindelijk.

‘Ja. En omdat het waar is.’

Ruben ademde hoorbaar uit. ‘Ik weet niet wat ik hiermee moet.’

‘Dat hoeft nu niet. Ik wilde het zeggen zonder iets terug te eisen.’

Na het gesprek voelde Thomas geen vrede. Hij voelde zich blootgelegd. Maar het geweten was van toon veranderd. Het beschuldigde hem niet langer in alle richtingen; het had één concrete weg gewezen: belijden, om vergeving vragen, loslaten wat de ander ermee deed.

Drie dagen later stuurde Ruben een bericht: *Ik kom volgende week.*

Thomas las het zes keer. Toen gaf hij de telefoon aan Anna. Zij ging naast hem zitten en hun schouders raakten elkaar. Ze baden niet hardop. Dankbaarheid was ditmaal te groot voor een zin.

6 — De vrienden van Job

De bezoekers kwamen met liefde en met bagage. Sommigen brachten maaltijden, anderen verklaringen. Thomas leerde het verschil voelen voordat iemand zijn jas had uitgetrokken.

Een vrouw uit de gemeente vertelde dat ziekte vaak ontstond door onverwerkte boosheid. Een man kende een dieet dat ‘de medische wereld liever verzweg’. Iemand vroeg of Thomas in zijn voorgeslacht occulte banden had onderzocht. Ze bedoelden het goed. Juist dat maakte het moeilijk om te zeggen hoe hun woorden hem verwonden.

Mevrouw De Jong kwam op donderdag. Ze zette een klein pannetje bouillon in de koelkast en ging zitten. Tien minuten lang sprak ze nauwelijks. Ze keek niet weg wanneer Thomas naar adem zocht.

‘Vindt u het niet ongemakkelijk?’ vroeg hij.

‘Wat?’

‘Dat ik niets te vertellen heb.’

‘Ik ben niet gekomen om vermaakt te worden.’

Hij glimlachte.

Ze las Psalm 13, niet de verzen die meteen opluchting boden, maar ook de vraag: *Hoelang nog?* Daarna bad ze: ‘Heer, Thomas is moe. Anna ook. Wij begrijpen niet waarom deze weg zo loopt. Bewaar hen vannacht. En als wij niets kunnen dragen, draag U ons dan.’

Geen bevel, geen verklaring, geen poging om de kamer geestelijk warmer te maken. Haar gebed liet ruimte voor wat er werkelijk was.

Later die week kwam Bert opnieuw. Hij had gehoord dat de scan slecht was. 'Je moet oppassen welke woorden je binnenlaat,' zei hij. 'De vijand wil dat je berust.'

Thomas voelde vermoeidheid in plaats van woede. 'Bert, ik wil dat je naar me luistert.'

'Natuurlijk, maar—'

'Nee. Zonder maar.'

Bert zweeg.

'Als jij zegt dat ik moet vasthouden, voelt het alsof jij mij alleen kunt verdragen zolang ik genees. Alsof sterven betekent dat wij samen gefaald hebben.'

De kleur trok uit Berts gezicht. 'Dat bedoel ik niet.'

'Ik weet het. Maar dat gebeurt wel.'

Bert keek naar zijn grote handen. Voor het eerst sinds Thomas hem kende, leek hij geen antwoord te hebben.

'Mijn broer is gestorven toen ik zeventien was,' zei hij uiteindelijk. 'Iedereen zei dat we moesten aanvaarden. Ik haatte dat woord. Ik dacht: als ik maar harder geloof, gebeurt dit nooit meer.'

Nu zag Thomas niet de man die hem onder druk had gezet, maar de jongen die naast een kist had gestaan en een methode tegen machteloosheid had gezocht.

'Wil je vandaag iets voor me doen?' vroeg Thomas.

Bert knikte.

‘Bid niet dat ik sterk zal zijn. Bid dat ik niet alleen ben.’

Bert schoof zijn stoel dichterbij. Zijn eerste zinnen waren onwennig. Toen brak zijn stem. Hij vroeg God om bij Thomas te blijven, en om hemzelf te vergeven waar zijn angst zich als geloof had vermomd.

Het was geen volmaakt gebed. Het was beter: het was eerlijk.

7 — Ruben komt thuis

Ruben kwam op een regenachtige dinsdag. Hij stond in de deuropening met nat haar en een weekendtas, langer en vermoeider dan Thomas zich herinnerde. Ze omhelsden elkaar voorzichtig. Thomas voelde hoe zijn zoon schrok van de botten onder zijn trui.

‘Je bent dun,’ zei Ruben.

‘Jij bent grijs.’

‘Twee haren.’

‘Ik tel er minstens zeven.’

De grap redde hen voor enkele seconden.

De eerste dagen spraken ze over reizen, werk en praktische zaken. Ruben repareerde een lekkende kraan. Thomas zat op een stoel in de badkamer en gaf aanwijzingen tot zijn zoon zei: ‘Pap, ik woon zelfstandig. Ik kan een kraan vastdraaien.’

‘Je gebruikt de verkeerde sleutel.’

‘Dat is mogelijk.’

Ze lachten, en in dat lachen zat alles wat ze hadden gemist.

Op de derde avond vroeg Ruben waarom Thomas destijds zo fel was geweest.

‘Ik was bang dat jij God zou verliezen,’ zei Thomas.

‘Dus maakte je het moeilijk om bij jou te blijven.’

‘Ja.’

Ruben keek naar het raam. 'Ik geloof niet meer zoals jij.'

Thomas voelde de oude reflex: argumenten ordenen, begrippen verduidelijken. Hij liet haar voorbijgaan.

'Vertel eens hoe jij dan wel gelooft.'

Ruben draaide zich om. 'Meen je dat?'

'Ik probeer het.'

Zijn zoon sprak langzaam. Over teleurstelling in de kerk, over vragen die als opstandigheid werden behandeld, over zijn verlangen naar iets wat hij nog steeds God noemde en zijn wantrouwen tegenover mensen die precies wisten wat God dacht. Thomas luisterde. Soms deed het pijn. Soms herkende hij zichzelf in de mensen die Ruben beschreef.

'Ben je bang om dood te gaan?' vroeg Ruben later.

'Ja.'

'Maar je gelooft toch in de hemel?'

'Ja.'

'Hoe kunnen die twee tegelijk waar zijn?'

Thomas dacht aan de kaarten die hem hadden opgedragen niet bang te zijn. 'Omdat geloof mij geen ander soort schepsel maakt. Ik vertrouw dat de dood niet het einde is. Maar ik heb nog nooit mijn laatste adem gehaald. Ik moet jullie loslaten. Mijn lichaam vecht om te leven. Angst is niet altijd ongeloof; soms is het liefde die geen afscheid wil.'

Ruben knikte, alsof dit antwoord hem meer raakte dan zekerheid had gedaan.

Voor het slapen vroeg Thomas of hij voor hem mocht bidden. Ruben aarzelde en ging toen akkoord.

Thomas bad niet om Rubens terugkeer naar een bepaalde vorm. Hij dankte voor zijn komst, beleet zijn eigen hardheid en vroeg of God zijn zoon wilde leiden, ook langs wegen die Thomas niet meer kon controleren.

Toen hij zijn ogen opende, hilde Ruben.

‘Ik vergeef je,’ zei hij. ‘Maar ik ben nog steeds boos.’

‘Dat mag.’

Ze omhelsden elkaar opnieuw, nu zonder voorzichtigheid. De pijn in Thomas’ buik schoot omhoog. Hij liet niet los.

8 — De keuze om niet alles te doen

De tweede behandeling maakte Thomas zeker zonder de ziekte merkbaar te remmen. Hij verloor dagen aan koorts, uitdroging en een vermoeidheid die niet op slaap reageerde. Na een ziekenhuisopname kwam dokter Van Meurs naast zijn bed zitten.

‘We kunnen nog een ander middel proberen,’ zei ze. ‘Maar de kans dat u er wezenlijk baat bij hebt is klein. De kans op ernstige bijwerkingen is groot.’

‘Als ik niets doe, geef ik dan op?’

‘U doet niet niets. We behandelen pijn, benauwdheid, misselijkheid en onrust. We blijven zorgen. Alleen het doel verandert.’

Thomas keek naar Anna. In haar gezicht zag hij hoop en uitputting met elkaar strijden.

‘Ik wil naar huis,’ zei hij.

De beslissing voelde niet meteen als vrede. Op weg naar huis vroeg hij zich af of hij laf was. In de kerk had hij vaak gehoord over strijden tot het einde. Maar niemand had uitgelegd dat ook een behandeling een grens kon passeren, dat medisch kunnen niet automatisch betekende dat doorgaan goed was.

David kwam die avond. Thomas vertelde hem dat hij bang was het leven weg te gooien.

‘Het leven ontvangen als gave betekent niet dat je iedere technische mogelijkheid moet benutten,’ zei David. ‘Je mag behandeling aanvaarden. Je mag ook erkennen wanneer de last niet meer in

verhouding staat tot wat ze kan geven. Niet alles doen is niet hetzelfde als je dood veroorzaken.'

'En als de pijn ondraaglijk wordt?'

'Dan moet goede zorg alles doen om die te verlichten. Barmhartigheid vraagt niet dat jij nutteloos lijdt.'

Ze spraken ook over euthanasie, omdat Thomas zelf het woord noemde. Niet als debat, maar als angst. Wat als hij zo afhankelijk werd dat hij alleen nog wilde verdwijnen? Wat als Anna het niet meer aankon?

'Beloof me dat je zegt wanneer je wenst dat het stopt,' zei David. 'Niet zodat iemand je veroordeelt, maar zodat je niet alleen blijft met die wanhoop. Een doodswens kan ook een roep zijn: zie mijn pijn, verlaat mij niet, geef mij rust.'

Anna pakte Thomas' hand. 'Je bent geen last die wij moeten verwijderen.'

'Maar ik *bén* een last.'

'Soms wel,' zei ze, tot zijn verbazing. 'En ik ben soms moe en boos. Liefde betekent niet dat er geen last is. Liefde betekent dat jouw waarde niet door die last wordt bepaald.'

Die nacht schreef Thomas in een schrift: *Ik stop niet met leven. Ik stop met een behandeling die mijn leven kleiner maakt zonder de dood tegen te houden.*

Onder die zin schreef hij: *Mijn lichaam is niet waardeloos omdat het faalt. Het blijft het lichaam waarin ik heb liefgehad, gewerkt, gezondigd, gebeden en brood gebroken.*

Hij legde de pen neer. Buiten begon het te regenen. Het geluid tegen het raam was zacht en gelijkmatig. Voor het eerst zag hij de keuze niet als capitulatie, maar als een andere vorm van verantwoordelijkheid: niet heersen over leven en dood, maar eerlijk ontvangen wat nog gegeven werd.

9 — Kleine dagen

Thuis werd de tijd kleiner. Geen maanden meer, nauwelijks weken; goede ochtenden, moeilijke middagen, een uur zonder misselijkheid. Thomas ontdekte dat een dag niet lang hoefde te zijn om vol te raken.

Sara nam fotoalbums mee. Ze lachten om zijn snor in 1987 en om Anna's enorme bril. Thomas vertelde bij iedere foto hetzelfde verhaal tot Sara zei: 'Die ken ik nu.'

'Later wil je dat ik hem nog eens vertel.'

Het woord *later* bleef tussen hen in liggen.

Op een heldere ochtend vroeg Thomas of het raam open mocht. De lucht rook naar natte aarde. Een merel trok een worm uit het gras. Het ontroerde hem zo sterk dat hij zijn gezicht afwendde. Hij had duizenden merels gezien zonder ze werkelijk te zien. Nu werd het gewone ondraaglijk kostbaar.

Niet iedere dag was zo. Soms werd zijn wereld vernauwd tot wachten op de volgende dosis medicatie. Pijn maakte hem kortaf. Toen Anna een glas liet vallen, schreeuwde hij dat ze nooit oplette. Zij liep de keuken uit. Thomas hoorde haar boven huilen.

Hij wilde haar achterna, maar zijn benen droegen hem niet. Tien minuten zat hij tussen de scherven zonder te bewegen. De vernedering daarvan was erger dan de pijn.

Toen Anna terugkwam, had ze rode ogen. Ze veegde het glas op.

'Het spijt me,' zei hij.

‘Ik weet het.’

‘Nee, niet alleen omdat ik ziek ben. Ik deed je pijn.’

Ze ging tegenover hem zitten. ‘Ik wil ruimte hebben om soms kwaad op je te zijn, Thomas. Anders moet ik heilig worden voordat jij sterft, en dat kan ik niet.’

Hij lachte schor. ‘Ik ook niet.’

Ze spraken af dat ziekte veel verklaarde maar niet alles verontschuldigde. Dat Anna de kamer uit mocht lopen. Dat Thomas om vergeving mocht vragen zonder van haar te eisen dat alles meteen goed voelde. Hun liefde werd minder sierlijk en betrouwbaarder.

Miriam leerde Sara hoe ze haar vader kon helpen draaien zonder aan zijn arm te trekken. Tijdens de uitleg legde Sara haar hand op zijn schouder. Thomas sloot zijn ogen. Aanraken was een taal geworden: ik ben hier, jij bent nog hier, jouw lichaam schrikt mij niet af.

Die avond vierden ze thuis het avondmaal. David brak een klein brood boven een bord. Thomas kon slechts een kruimel verdragen en een druppel wijn. Toch proefde hij meer dan brood. Hij dacht aan een God die niet op afstand was gebleven van vlees, honger, bloed en sterven.

‘Het lichaam van Christus,’ zei David.

Thomas ontving het stukje brood in zijn open hand. Niet als iemand die alles begreep, maar als iemand die gevoed moest worden.

10 — Wanneer bidden pijn doet

Er kwamen dagen waarop gebed Thomas troostte en dagen waarop elk gebed hem irriteerde. Zodra iemand zei: ‘Heer, wij weten dat U een bedoeling hebt,’ spande zijn lichaam zich aan. Bedoeling was een woord geworden waarmee mensen de chaos probeerden te fatsoeneren.

Een jonge vrouw uit de gemeente bad aan zijn bed dat deze ziekte ‘tot een machtig getuigenis’ zou worden. Thomas keek naar Anna, die haar ogen neersloeg. Na afloop bedankte hij beleefd. Toen de deur dichtviel, zei hij: ‘Moet zelfs mijn dood nog iets presteren?’

Anna streek zijn deken glad. ‘Je hoeft van mij geen goed verhaal te worden.’

Die avond kwam David terug. Thomas vroeg waarom sommige gebeden als druk voelden.

‘Omdat een gebed ook over iemand heen kan praten,’ zei David. ‘We kunnen God gebruiken om onze eigen angst niet te hoeven voelen. Dan klinken onze woorden vroom, maar laten ze de lijdende mens alleen.’

‘Hoe moet je dan bidden?’

‘Eerst luisteren. Soms vragen: wat mag ik vandaag voor je bidden? Soms alleen je naam noemen. En soms zwijgen.’

Thomas dacht aan Getsemane. Aan vrienden die gevraagd waren wakker te blijven en in slaap vielen. Misschien was de eerste dienst

van gebed niet het vinden van de juiste woorden, maar het wakker blijven bij de ander.

De volgende middag zat de woonkamer vol met zes mensen uit de gemeente. Bert had gevraagd of ze mochten komen. Hij zei vooraf: 'Thomas bepaalt.'

Thomas keek de kring rond. 'Bid om een wonder als je dat wilt. Ik wil nog steeds leven. Maar bid ook dat wij de waarheid aankunnen. Bid voor Anna en de kinderen. En laat ruimte voor stilte.'

De gebeden waren kort. Mevrouw De Jong noemde zijn naam. Sara vroeg om moed voor de nacht. Bert dankte God niet voor een overwinning die niemand kon zien; hij vroeg of Gods aanwezigheid dieper mocht zijn dan hun machteloosheid. Daarna zwegen ze.

In die stilte hoorde Thomas het tikken van de klok, een auto die voorbijreed, iemand die zijn neus ophaalde. Hij voelde geen warmte door zijn lichaam trekken. De tumor kromp niet onder hun handen. Toch gebeurde er iets: niemand trok hem uit zijn werkelijkheid. Ze gingen er bij hem in zitten.

Na afloop bleef Bert achter. 'Ik dacht altijd dat geloof betekende dat je nooit rekening hield met een slechte afloop,' zei hij. 'Nu denk ik dat ik vooral bang was om erbij te blijven als die kwam.'

Thomas stak zijn hand uit. Bert pakte haar met beide handen vast.

'Blijf dan,' zei Thomas.

'Ja.'

Een week later, in een nacht van benauwdheid, kon Thomas zelf niet bidden. Anna zat op de rand van het bed en herhaalde alleen: 'Jezus,

ontferm U.' Niet als formule, niet om iets af te dwingen, maar op het ritme van zijn adem. Vier woorden, opnieuw en opnieuw.

Thomas leunde tegen haar aan. Het gebed deed geen pijn. Het droeg de pijn zonder haar te ontkennen.

11 — De nacht van verlatenheid

De morfine hielp tegen de scherpste pijn, maar bracht vreemde dromen. Thomas zag gangen die in elkaar overgingen, deuren die nergens op uitkwamen en zijn vader, al twintig jaar dood, die op een station stond zonder hem aan te kijken. Soms werd hij wakker zonder te weten in welk jaar hij leefde.

Op een nacht was de verwarring weg en bleef alleen angst. Anna sliep in de stoel. Thomas keek naar het bleke plafond en wist met een zekerheid die sterker voelde dan geloof dat er achter de zichtbare wereld niets was. Geen Vader, geen thuiskomst, alleen het uitdoven van hersenen die zichzelf eeuwenlang verhalen hadden verteld.

Hij probeerde Psalm 23 op te zeggen. Na ‘de HEER is mijn herder’ stakte hij. Het vers klonk als een zin uit zijn kindertijd, niet als waarheid. Hij dacht aan alle keren dat hij anderen had gezegd dat God nabij was. Wat als hij hun een taal had gegeven om hun angst te bedekken?

‘Anna.’

Ze schrok wakker. ‘Wat is er? Pijn?’

‘God is weg.’

Ze boog zich naar hem toe. ‘Wat bedoel je?’

‘Ik vind Hem nergens. Ik geloof het niet meer.’

Hij verwachtte dat ze hem zou corrigeren. In plaats daarvan trok ze de stoel dichterbij.

‘Dan geloof ik vannacht voor jou,’ zei ze.

‘Kun je dat?’

‘Ik weet het niet. Maar ik blijf.’

Ze pakte zijn hand en zei niets. Uren later werd de kamer grijs. De angst was niet overwonnen; ze was uitgeput geraakt. Miriam kwam vroeg en zag meteen dat er iets was gebeurd. Ze controleerde zijn medicatie en vroeg of hij wilde vertellen.

‘Ik ben mijn geloof kwijt,’ zei Thomas.

‘Vannacht?’

‘Misschien.’

‘En toch vertel je het aan ons. Misschien is dat ook een manier om je er nog toe te verhouden.’

Thomas keek haar aan. ‘Ben jij gelovig?’

‘Ja. Maar aan sommige bedden praat ik daar veel over en aan andere nauwelijks. Het gaat niet om mijn behoefte om iets af te ronden.’

Ze waste zijn gezicht. Het koele doekje over zijn voorhoofd bracht hem terug in zijn lichaam.

Later las David Psalm 22. Niet alleen het einde, maar de verlaten kreet aan het begin. Thomas hoorde dat Christus zelf woorden had gegeven aan godverlatenheid. De afwezigheid die hij voelde, werd daardoor niet kleiner. Maar ze stond niet langer buiten het geloof. Er liep een spoor doorheen dat hij niet zelf hoefde te maken.

‘Misschien is geloof nu niet dat ik God voel,’ zei Thomas, ‘maar dat ik mijn klacht nog in zijn richting uitspreek.’

David knikte. 'En dat anderen je dragen wanneer jij dat niet kunt.'

Thomas sloot zijn ogen. Hij had altijd gedacht dat geloof iets was wat hij bezat. Nu leek het meer op een huis waarin anderen hem terugbrachten wanneer hij zelf de weg niet vond.

12 — De wens dat het ophoudt

De moeilijkste dag begon met braken. Daarna kwam diarree, kramp en een paniek die zijn adem hoog in zijn borst vastzette. Ondanks extra medicatie duurde het uren voordat zijn lichaam tot rust kwam.

‘Ik kan dit niet meer,’ zei hij tegen Anna. ‘Laat het alsjeblieft stoppen.’

Ze verstijfde. ‘Bedoel je—’

‘Ik weet niet wat ik bedoel. Ik wil weg. Ik wil slapen en niet wakker worden.’

Anna belde Miriam. Een uur later zat het palliatieve team aan het bed. Niemand schrok van zijn woorden en niemand deed alsof ze onbelangrijk waren. De arts vroeg naar de pijn, de angst, de medicatie en wat ‘weg willen’ voor hem betekende.

‘Ik wil niet dat iemand mij doodmaakt,’ zei Thomas uiteindelijk. ‘Maar ik wil ook niet nog zo’n dag.’

‘Dat verschil is belangrijk,’ zei de arts. ‘En uw wanhoop is belangrijk. We gaan niet alleen naar de pijnscore kijken. We moeten ook de onrust behandelen en zorgen dat u en uw gezin steun krijgen.’

Ze pasten de medicatie aan. Miriam regelde nachtzorg. David kwam zonder Bijbeltekst en ging aan het voeteneind zitten. Anna mocht slapen in de kamer ernaast.

Thomas voelde zich schuldig dat hij had gezegd dat hij weg wilde. Alsof hij God had beledigd en zijn gezin had afgewezen. David vroeg: ‘Toen je riep dat het moest stoppen, wat wilde je toen werkelijk?’

‘Dat iemand begreep hoe erg het was.’

‘Dan was het ook een roep om nabijheid.’

‘Maar ik wilde dood.’

‘Je wilde niet meer op die manier verder. We hoeven dat niet mooier te maken. En we hoeven je er ook niet om te veroordelen.’

In de dagen erna werd het lijden beter beheersbaar. Niet weg, wel begrensd. Thomas merkte hoe sterk zijn doodswens verbonden was geweest met onbehandelde symptomen en het vooruitzicht dat hij Anna totaal zou uitputten. Toen er ’s nachts iemand bij hem zat en Anna zes uur achtereen sliep, keerde er ruimte terug.

Hij begreep nu waarom ethiek aan een bed iets anders was dan een debat. Woorden als autonomie, waardigheid, behandelen en sterven kregen het gezicht van een vermoeide vrouw, een man die zichzelf bevulde en een verpleegkundige die om drie uur ’s nachts zonder afkeer lakens verschoonde.

‘Mijn waardigheid voelt niet erg groot,’ zei hij tegen Miriam.

‘Waardigheid is niet iets wat u verliest wanneer u hulp nodig hebt,’ antwoordde ze. ‘Ze is ook niet afhankelijk van hoe beheerst u blijft. Wij behandelen u met waardigheid omdat u mens bent.’

Thomas dacht lang over die zin na. Zijn leven was niet waardevol omdat hij nuttig, helder of moedig bleef. Juist nu alle bewijzen van zelfstandigheid afbrokkelden, werd zichtbaar of de woorden die hij altijd had geloofd werkelijk standhielden: geschapen, gekend, geliefd.

13 — De stem uit de storm

Ruben vond Thomas op een middag met het boek Job opengeslagen.
‘Ben je eruit?’ vroeg hij.

‘Nee.’

‘Dat is een dik boek voor geen antwoord.’

Thomas glimlachte. ‘Misschien is dat het punt.’

Ze lazen samen de hoofdstukken waarin God uit de storm spreekt. Vroeger had Thomas die indrukwekkend gevonden: vragen over de aarde, de zee, sterrenbeelden en dieren. Nu ergerden ze hem eerst. Job had om recht gevraagd en kreeg een rondleiding door de schepping.

‘Hij legt niets uit,’ zei Ruben.

‘Nee.’

‘Helpt dat?’

Thomas keek door het raam naar de wolken die zich opstapelden boven de huizen. ‘Misschien zegt God niet: jouw pijn is klein. Misschien zegt Hij: jouw pijn is niet het hele heelal, en jij bent niet alleen overgeleverd aan de chaos die je ziet.’

‘Dat klinkt nog steeds als een omweg.’

‘Dat is het misschien ook.’

Die nacht trok een onweersbui over. Ruben en Sara waren gebleven. De stroom viel kort uit. In het donker lichtte de hemel wit op en

volgde een dreun die het raam deed trillen. Thomas lag wakker en dacht aan de stem uit de storm.

Hij ontving geen verklaring voor de tumor. Geen geheime reden maakte het verlies rechtvaardig. Maar hij voelde hoe zijn vragen veranderden. Niet langer alleen: *Waarom doet U dit? Ook: Wie bent U wanneer ik niets begrijp? Wie ben ik wanneer ik U niet kan controleren?*

De volgende ochtend vroeg hij of ze zijn bed dicht bij het raam wilden zetten. Het kostte veel moeite. Toen het klaar was, kon hij een strook hemel zien.

‘Ik heb God vaak verdedigd,’ zei hij tegen Ruben. ‘Alsof Hij mijn argumenten nodig had.’

‘En nu?’

‘Nu hoop ik dat Hij mij vasthoudt terwijl ik Hem niet kan verklaren.’

Ruben ging naast hem zitten. ‘Ik weet niet of ik dat geloof.’

‘Je hoeft het niet voor mij te zeggen.’

‘Maar ik hoop het wel.’

Ze keken samen naar een zwerm vogels die van richting veranderde alsof één onzichtbare beweging door alle lichamen tegelijk ging.

Thomas dacht aan Jobs vrienden. Hun grootste fout was misschien niet dat al hun woorden onwaar waren, maar dat ze waarheid gebruikten om afstand te houden. Ze wilden het raadsel oplossen zodat ze niet naast Job op de ashoop hoefden te zitten.

Ruben zat wel naast hem. Hij had geen antwoord, nauwelijks geloof, en toch bleef hij. Thomas voelde dat aanwezigheid soms meer over God kon zeggen dan een sluitende verklaring.

‘Lees nog een stuk,’ vroeg hij.

Ruben pakte het boek. Zijn stem was laag en onzeker. Buiten brak de zon door de wolken. Niet als bewijs. Gewoon als licht.

14 — Alles wat nog gezegd moet worden

Thomas maakte met ieder gezinslid een afzonderlijke afspraak. Niet omdat een folder het adviseerde, maar omdat hij merkte dat gezamenlijke gesprekken gemakkelijk werden gevuld met praktische vragen.

Met Sara sprak hij over haar toekomst. Ze wilde haar huwelijk uitstellen zodat hij erbij kon zijn.

‘Nee,’ zei Thomas.

‘Je weet niet wanneer—’

‘Precies. Bouw je leven niet rond mijn sterfdatum.’

‘Maar als jij er niet bent?’

Hij slikte. ‘Dan doet dat pijn. Bij jou en, als ik nog iets van hier weet, ook bij mij. Maar mijn liefde voor jou zit niet vast aan één dag.’

Hij gaf haar een brief die ze pas op haar trouwdag mocht openen. Daarna huilden ze om een toekomst die tegelijk mooi en gebroken zou zijn.

Met Ruben sprak hij over gereedschap, de werkbank en de oude vulpen van opa. Daarna zei hij: ‘Ik heb één verzoek. Maak van mijn dood geen argument tegen God en ook geen argument vóór God. Laat het gewoon mijn dood zijn. Zoek eerlijk.’

Ruben knikte. ‘Dat is waarschijnlijk het meest vrije wat je ooit tegen me hebt gezegd.’

Met Anna was het gesprek het moeilijkst. Ze bespraken de uitvaart, liederen, namen en financiën. Thomas wilde dat men niet zou zeggen dat hij ‘de strijd had verloren’.

‘Kanker is geen morele wedstrijd,’ zei hij. ‘En sterven is niet hetzelfde als verliezen.’

Hij vroeg om Psalm 42, ook met de dorst en de onrust. En om het lied dat ze op hun trouwdag hadden gezongen, al wist hij dat Anna daar misschien niet doorheen zou komen.

Toen de papieren waren opgeborgen, bleef ze tegenover hem zitten.

‘Wat moet ik zonder jou?’ vroeg ze.

Thomas had geen antwoord. Hij kon haar niet beloven dat God het gat zou vullen alsof hij vervangbaar was. Hij kon niet vragen dat ze sterk zou zijn.

‘Ademen,’ zei hij. ‘Eerst ademen. Mensen binnenlaten. Boos zijn als je boos bent. En ooit, niet voor mij maar voor jou, weer iets mooi vinden zonder je schuldig te voelen.’

Anna keek naar hun trouwring om zijn dunne vinger. ‘Ik wil niet dat jij mij loslaat.’

‘Ik wil het ook niet.’

‘Iedereen praat over loslaten alsof het een keurige handeling is.’

‘Misschien is het meer dat onze handen uiteindelijk niet sterk genoeg zijn.’

Ze schoof bij hem op bed. Hij legde zijn hoofd tegen haar schouder. Ze bleven zo zitten tot zijn rug pijn deed en geen van beiden wilde bewegen.

Later schreef Thomas korte zinnen voor mensen die hij niet meer zou spreken. Geen lessen, geen laatste grote waarheid. Dankjewel. Vergeef me. Ik heb van je gehouden. Zorg voor Anna. Blijf vragen stellen. Soms was één zin genoeg om een heel leven open te leggen.

Toen hij klaar was, voelde hij geen voltooiing. Er bleef altijd meer te zeggen. Maar liefde hoefde niet volledig uitgesproken te zijn om werkelijk te bestaan.

15 — De vernedering van zwakte

Op een ochtend kon Thomas niet meer zelfstandig uit bed komen. Zijn benen reageerden niet op wat hij van hen vroeg. Ruben en Miriam tilden hem samen overeind. Halverwege verloor hij urine.

Thomas vloekte. Het woord schoot eruit voordat hij het kon tegenhouden. Daarna sloeg hij zijn handen voor zijn gezicht.

‘Laat me alleen.’

‘We maken u eerst schoon,’ zei Miriam rustig.

‘Ik zei: laat me alleen.’

Ze bleef staan. ‘Ik hoor dat u zich schaamt. Maar u hoeft hier niet alleen in te liggen.’

Ruben keek naar de grond. Thomas voelde medelijden in de kamer en haatte het. Hij wilde de vader zijn die een lek repareerde, de ouderling die anderen droeg, de man die zijn eigen broek aantrok. Nu lag zijn waardigheid in natte lakens.

Miriam vroeg Ruben even koffie te zetten. Ze werkte snel en zorgvuldig. Toen Thomas schoon was, trok ze de deken op.

‘U bent niet minder geworden,’ zei ze.

‘Dat voelt wel zo.’

‘Gevoelens vertellen de waarheid over hoe zwaar iets is. Ze vertellen niet altijd de waarheid over wie u bent.’

Die zin bleef bij hem. Later vroeg hij Ruben terug te komen.

‘Sorry dat je dat moest zien.’

‘Pap, ik heb een kind verschoond. Heel vaak.’

‘Dat is anders.’

‘Waarom? Omdat jij mijn vader bent?’

Thomas knikte.

Ruben ging op de rand van het bed zitten. ‘Misschien mag ik ook een keer iets voor jou doen.’

Thomas keek naar de handen van zijn zoon. Dezelfde brede vingers als hijzelf vroeger had gehad. Hij beseftte dat zijn afkeer van afhankelijkheid niet alleen over privacy ging. Hij had waarde verward met kunnen. Zwakte leek hem een defect dat verborgen moest worden, terwijl zijn geloof vertelde over een gekruisigde Heer wiens handen niet vrij waren om zichzelf te redden.

Dat maakte zwakte niet mooi. Thomas weigerde haar te romantiseren. Pijn bleef pijn, verlies bleef verlies. Maar misschien was zwakte niet de plaats waar menselijkheid ophield. Misschien was het de plaats waar de illusie ophield dat een mens zichzelf droeg.

Die middag vroeg hij Ruben hem te helpen drinken. Zijn zoon hield het rietje vast. Thomas nam drie kleine slokken.

‘Dank je,’ zei hij.

Het waren eenvoudige woorden, maar ze kostten hem meer dan veel gebeden die hij in het openbaar had uitgesproken.

Later kwam Bert en vroeg of hij iets praktisch kon doen. Thomas wees naar de schuur. 'De werkbank moet naar Ruben. Help hem hem uit elkaar te halen.'

Vanuit zijn bed hoorde hij het geluid van schroeven, hout en mannenstemmen. Een deel van zijn leven werd gedemonteerd en doorgegeven. Het deed pijn. Het was ook goed.

16 — De laatste grens van de zorg

De benauwdheid nam toe. Soms vocht Thomas minutenlang voor lucht en duurde de angst langer dan de aanval. Het palliatieve team besprak wat er kon gebeuren wanneer klachten ondanks alle zorg onbehandelbaar werden.

‘Palliatieve sedatie kan in de allerlaatste fase een mogelijkheid zijn,’ legde de arts uit. ‘Het doel is dan het verlagen van het bewustzijn om onbehandelbaar lijden te verlichten, niet het leven te beëindigen. Maar we kijken steeds wat nodig is en bespreken dat zorgvuldig.’

Thomas luisterde aandachtig. ‘Dan kan ik misschien niet meer praten.’

‘Dat klopt. Daarom is het goed dat u nu zegt wat voor u belangrijk is.’

Hij keek naar Anna. De angst in haar ogen was niet alleen dat hij zou lijden, maar ook dat het laatste bewuste moment ongemerkt voorbij zou gaan.

‘Ik wil niet dat jullie wachten op één perfecte afscheidszin,’ zei hij later tegen het gezin. ‘Ik heb al afscheid genomen. Vaak.’

Toch zochten ze allemaal naar tekenen. Iedere blik kon de laatste heldere blik zijn. Iedere nacht kon de overgang beginnen.

David sprak met Thomas over sterven onder Gods heerschappij. Niet als slogan waarmee medische vragen werden afgesloten, maar als houding: het leven niet behandelen als bezit waarover hij onbeperkt beschikte, en evenmin als afgod die met elke mogelijke ingreep

verlengd moest worden. Ontvangen, verzorgen, begrenzen, teruggeven.

‘Ik dacht altijd dat overgave één groot moment was,’ zei Thomas. ‘Maar ik lever iedere dag iets anders in.’

‘Misschien bestaat het grote moment uit al die kleine.’

Thomas gaf zijn autosleutels af. Zijn bankzaken. De sleutel van de schuur. De leiding van zijn gezin, voor zover hij die ooit werkelijk had gehad. Uiteindelijk gaf hij zelfs de verantwoordelijkheid voor zijn geestelijke toestand uit handen.

‘Als ik straks verward raak,’ zei hij tegen David, ‘en vreemde dingen zeg—’

‘Dan verandert dat niet wie je in Christus bent.’

‘En als ik bang sterf?’

‘Dan sterf je als een bang mens die door God wordt vastgehouden. Je hoeft van je sterven geen laatste geloofsprestatie te maken.’

Thomas ademde langzaam uit. Die gedachte bevrijdde hem meer dan de opdracht moedig te zijn. Zelfs zijn laatste ogenblik hoefde hij niet te beheersen.

Ze spraken af welke medicatie zo nodig gegeven mocht worden. Anna noteerde telefoonnummers. Sara legde schone lakens klaar. Ruben zette een stoel aan de andere kant van het bed. Zorg kreeg de vorm van voorbereiding, niet omdat ze de dood verwelkomden, maar omdat liefde niet wegkeek van wat kwam.

Die avond bad Thomas: 'God, ik geef U niet iets wat van mij is. Ik erken dat ik altijd al van U was. Leer mij dat zonder mezelf te verliezen.'

17 — Waken

In de laatste week at Thomas nauwelijks. Zijn woorden werden korter. De kamer kreeg het ritme van zijn ademhaling en van de mensen die kwamen en gingen.

Mevrouw De Jong zat een uur bij hem en breide zonder te spreken. Bert las zacht uit het evangelie van Johannes. Miriam controleerde zijn mond, zijn huid en de medicatie. Niemand vroeg meer hoe het ging. De vraag was te groot geworden.

Op vrijdagavond werd Thomas onrustig. Hij trok aan het laken en zei dat hij naar huis moest.

‘Je bent thuis,’ zei Anna.

‘Nee, ik moet naar huis.’

Ze keek verschrikt naar Miriam.

‘Dit komt vaker voor,’ zei die. ‘Spreek rustig. Corrigeer niet te veel. Misschien bedoelt hij geen adres.’

Anna boog zich over hem. ‘Je mag naar huis, Thomas. Wij zijn bij je.’

Zijn hand ontspande.

De kinderen sliepen om beurten. In de nacht zat Sara naast hem en vertelde over de boekenkast die hij nooit had afgemaakt. ‘Ruben en ik doen het samen,’ zei ze. ‘Waarschijnlijk scheef.’

Thomas opende zijn ogen. ‘Waterpas,’ fluisterde hij.

Sara lachte door haar tranen heen. ‘Natuurlijk.’

Zaterdagochtend was hij onverwacht helder. Hij vroeg om Anna. Ze kwam dicht bij hem zitten.

‘Ben je er?’

‘Ja.’

‘Ik kan God niet zien.’

‘Nee.’

‘Maar ik denk dat Hij mij ziet.’

Anna legde haar voorhoofd tegen het zijne. ‘Dat denk ik ook.’

David kwam rond het middaguur. Hij zalfde Thomas niet alsof olie een laatste techniek was, maar als teken dat dit breekbare lichaam aan God toebehoorde. Hij las Romeinen 8: niets kon scheiden van de liefde van God in Christus. Geen dood, geen angst, geen verwardheid, geen falend lichaam.

Daarna vroeg hij: ‘Thomas, wil je dat wij bidden of stil zijn?’

‘Allebei.’

Ze baden korte zinnen. Tussen de zinnen vielen lange stiltes. Anna dankte voor vierenveertig jaar samen. Sara dankte voor een vader die had geleerd om sorry te zeggen. Ruben zei: ‘God, als U er bent zoals hij gelooft, vang hem dan op.’ Zijn stem brak op het woord *vang*.

Bert bad niet om genezing. Hij vroeg om genade voor iedere ademhaling en om vrede die niets ontkende.

Thomas luisterde met gesloten ogen. Hij voelde handen: Anna links, Ruben rechts, Sara op zijn voet. De aanrakingen hielden hem niet

tegen. Ze zeiden dat hij niet uit hun liefde viel wanneer hij buiten hun bereik kwam.

Tegen de avond werd zijn adem oppervlakkiger. De arts gaf extra medicatie tegen benauwdheid. Thomas sliep, werd even wakker, sliep opnieuw. Het waken duurde voort. Niemand overwon de nacht. Ze bleven erin aanwezig.

18 — Voor Gods aangezicht

Kort voor zonsopgang opende Thomas zijn ogen. De kamer was donker, maar langs de gordijnen liep een smalle grijze rand. Anna zat nog steeds naast hem. Haar hand lag in de zijne, al wist ze niet of hij haar druk voelde.

‘Anna.’

Ze boog zich onmiddellijk naar hem toe. ‘Ik ben hier.’

‘Kinderen?’

Sara en Ruben kwamen van de stoelen waarop ze hadden gedut. David stond op uit de hoek van de kamer. Miriam bleef bij de deur, dichtbij genoeg om te helpen, ver genoeg om de familie ruimte te geven.

Thomas keek van het ene gezicht naar het andere. Zijn adem maakte een zacht schurend geluid. Hij probeerde iets te zeggen, maar er kwam alleen lucht.

‘Je hoeft niets meer uit te leggen,’ zei Anna.

Hij sloot zijn ogen. In hem kwamen beelden zonder volgorde: de parkeerplaats na de uitslag, houtstof in de schuur, Sara als kind met kapotte knieën, Ruben aan de keukentafel, Anna in haar trouwjurk. Ook gezichten die hij had gekwetst. Gebeden die leeg waren gebleven. Brood in zijn open hand. De merel in het gras.

Hij had gedacht dat hij aan het einde een volmaakt vertrouwen moest voelen. In plaats daarvan voelde hij angst, liefde, pijn,

dankbaarheid en een vermoeidheid die dieper was dan slaap. Hij bracht ze niet meer op orde.

‘Vader,’ fluisterde hij uiteindelijk.

Het woord was nauwelijks hoorbaar.

David begon de woorden van Jezus te spreken: ‘Vader, in uw handen beveel ik mijn geest.’

Thomas bewoog zijn lippen mee. Niet als iemand die de dood beheerste, maar als iemand die eindelijk ophield zichzelf vast te houden.

Voor Gods aangezicht gaf hij geen mooi afgerond leven over. Hij gaf het werkelijke leven: zijn liefde en zijn hardheid, zijn geloof en zijn twijfel, de dagen waarop hij moedig was en de nacht waarop hij God kwijt was. Hij gaf een lichaam over dat hem had gedragen en nu niet verder kon. Hij gaf Anna en de kinderen niet prijs alsof ze hem niets meer aangingen; hij vertrouwde hen toe aan handen die groter moesten zijn dan de zijne.

Zijn adem bleef lang weg en kwam toen nog eenmaal terug.

Anna voelde de kleine beweging van zijn vingers. Misschien was het een reflex. Misschien een antwoord. Ze hoefde het niet te weten.

‘Ga maar,’ zei ze. ‘Wij houden van je.’

Thomas ademde uit.

Er kwam geen zichtbare poort, geen stem die de anderen konden horen. Alleen het eerste ochtendlicht dat de kamer binnendrong en op zijn gezicht viel. Zijn trekken ontspanden. De strijdtaal waarmee

mensen hem hadden omringd, was stil geworden. Ook de vragen waren niet beantwoord. Maar hij lag niet alleen.

Anna hield zijn hand vast tot ze koud werd.

Epiloog — Wat achterblijft

Na de uitvaart stond de werkbank bij Ruben in de garage. Sara's boekenkast was inderdaad een beetje scheef, maar het bovenblad lag waterpas. Anna vond maandenlang briefjes van Thomas: een wachtwoord, een maat voor een plank, een half boodschappenlijstje. Het gewone leven bleef sporen van hem afgeven.

Bert veranderde zijn manier van bidden. Wanneer iemand ziek was, vroeg hij niet meer als eerste om een getuigenis. Hij vroeg: 'Wat heb je vandaag nodig?' Soms bad hij groot om genezing. Soms bracht hij soep. Soms zat hij een uur zonder verklaring naast een bed.

Ruben ging af en toe met Anna naar de kerk. Hij zong niet altijd mee. Niemand dwong hem. Op een zondag werd Psalm 42 gelezen. Bij de woorden over onrust en hoop dacht hij aan zijn vader, niet als bewijs dat alles waar was, maar als iemand die tot het einde had gezocht.

Anna leerde langzaam alleen te ademen. Rouw kwam niet in fasen die elkaar beleefd opvolgden. Ze kon op één ochtend dankbaar, woedend, rustig en gebroken zijn. Mensen die haar wilden versnellen, liet ze vriendelijk gaan. Mensen die bleven, liet ze binnen.

Op Thomas' eerste sterfdag kwamen ze samen. Geen plechtige bijeenkomst; koffie, broodjes, foto's. Sara las de brief die ze voor haar trouwdag had gekregen toch alvast. Er stond: *Je hoeft mijn afwezigheid niet te ontkennen om mijn liefde mee te dragen. Leef ruim. Wees zacht voor mensen die bang zijn. En als je bidt bij iemand die lijdt, probeer dan niet God voor hem te verklaren. Blijf bij hem zitten.*

Anna keek naar de handen rond de tafel. Handen die Thomas hadden verzorgd, vastgehouden en losgelaten. Ze dacht aan zijn laatste ochtend. Ze wist nog steeds niet hoe overgave voelde voor degene die stierf. Voor wie achterbleef voelde ze niet als één gebaar, maar als een dagelijks openen van verkrampde vingers.

Buiten streek een merel neer in het gras.

Niemand noemde het een teken.

Ze zagen hem wel.

STERVEN VERLOOPT IN GOLVEN

NIET LINEAIR • FASEN KEREN TERUG EN KUNNEN NAAST ELKAAR BESTAAN

Nawoord — Over de fasen van sterven

Thomas' weg is geen medisch of psychologisch stappenplan. Ontkenning, strijdlust, woede, schuld, verdriet, onderhandeling, aanvaarding en overgave komen in het verhaal terug, maar niet in een vaste volgorde. Ze overlappen, verdwijnen en keren terug. Een stervende kan op dezelfde dag hopen op genezing en voorbereidingen treffen voor zijn uitvaart. Hij kan geloven en zich verlaten voelen. Hij kan dankbaar zijn voor zorg en tegelijk zijn afhankelijkheid haten.

Het verhaal maakt daarom onderscheid tussen hoop en triomfalisme. Hoop durft God om genezing te vragen en blijft tegelijk aanwezig wanneer genezing uitblijft. Triomfalisme legt de verantwoordelijkheid voor de gewenste uitkomst bij het geloof van de zieke en kan hem daardoor geestelijk vereenzamen. Gedegen medeleven luistert, erkent lichamelijke en psychische nood, aanvaardt professionele palliatieve zorg en bidt zonder de werkelijkheid te ontkennen.

Ook de wens dat het lijden ophoudt vraagt om nabijheid en zorgvuldige beoordeling, niet om snelle veroordeling. Goede palliatieve zorg richt zich op pijn, benauwdheid, angst, relationele nood en geestelijke vragen. Besluiten rond behandeling en het levenseinde horen altijd met bevoegde zorgverleners te worden besproken. Dit verhaal is geen medisch advies.

De centrale geloofslijn is niet dat een christen zonder angst moet sterven. Zij is dat angst, klacht en zwakte een mens niet buiten Gods bereik plaatsen. Overgave is geen laatste prestatie, maar het loslaten van de illusie dat wij onszelf kunnen dragen. Voor Gods aangezicht mag het hele, onafgemaakte leven worden teruggegeven.